

Hugo Ball

Tenderenda
fantasta



The translation of this work was supported by a grant from the Goethe-Institut which is funded by the German Ministry of Foreign Affairs.

© Rubato, 2016

Translation © Věra Koubová, 2016

ISBN 978-80-87705-48-3

Obsah

I

Vzestup prorokův ¹⁵

Kolotočový koník Johan ²¹

Zánik Tančilův ²⁷

Rudá nebesa ³³

Satanopolis ³⁷

II

Grandhotel Metafyzika ⁴⁷

Bulbova modlitba a pečený básník ⁵⁵

Hymnus 1 ⁶³

Hymnus 2 ⁶⁹

III

Dirigent rozkladu ⁷⁵

jolifanto bambla ⁸³

Hymnus 3 ⁸⁷

Vavřínek Tenderenda ⁹³

baubo sbugi ninga ⁹⁹

Pán a paní Zlatohlavovi ¹⁰³

Doslov ¹⁰⁹

Poznámky ¹¹⁵

*O vous, messeigneurs et mes dames,
Qui contemplez ceste peinture,
Plaise vous prier pour les âmes
De ceulx qui sont en sepulture.¹*

Saint Bernard

Vzestup prorokův

Octli jsme se v napjaté atmosféře imaginárního města. Je očekávaný nový Bůh. Hromohlav (který v románu dále nevystupuje) přesídlil do věže a vydává odtud pestrobarevné věstníky, jež mají zpravovat o průběhu celé záležitosti. Snáší se vlahý večer. Vystoupení šarlatána, který na tržišti přislíbujne nanebevstoupení. Sám si k tomu vytvořil teorii, kterou obšrně přednáší. Troskotá však na skepsi publika. Jaké to má následky.

Toho dne nebylo Hromohlavovi možné, aby se zúčastnil slavnostního aktu. Pohledně, seděl před atlasy a kružidly a zvěstoval moudrost vyšších sfér. Spouštěl z věže dlouhé papyrusové svitky pomalované znaky a zvířaty a varoval tím lid, jenž stál pod hnízdy, před vřeštivými hejny andělů, kteří vztekle obléťávali věž. Kdosi však toho dne nesl městem na dlouhé tyči tabuli, kde stálo:

Talita kumi, děvenko, vstaň;
ty to jsi, ty's dána nám.
Dcero plebejská, matko plesání,
pověšenci i vyhoštěnci,
zadrženci i popálenci
volají tebe.
Je osvobod', jim požehnej,
ty nepoznaná,
už sem spěj!

Postěním a projímadly připravovalo se město na zjevení nového Boha a vynořili se z davu nesčetní, kdož prý naň v tlačnici už narazili. Vyšlo varování ohlašující, že kdo vkročí aneb vstoupí mezi zvoncová kola a hadrové věže a bude dopaden bez zmocnění, zaživa smrti propadne. Zčerstva nafouknuta byla kauzální souvislost a viditelně před zraky všech vystavena svatým pavoukům k sežráním. S chřestítky a dudami postupovala lomíce rukama prosebná a kavárenská procesí uměleckých a učeneckých cechů. Z povětří a průzorů vůkol visely však vodoznaky a trčely skleněné stříkačky. Když tu přes tržiště, jako na zavalnou, krácel prorok fialového vzezření a přikazoval rozesmátým domům, hvězdám, měsícům a davům, řka:

„V citrónové žluti stojí nebesa. V citrónové žluti stojí oranice duše. Hlavu jsme sklonili kose k zemi a doširoka jsme otevřeli uši. Rozprostřeli jsme zástěry a kutny a v osnově blyští se hřbet z třeskavého porcelánu.

Vpravdě pravím vám: má pokora se netýká vás, nýbrž BOHA. Každý hledá si štěstí, na něž sám nepostačuje. Nikdo nemá tolik nepřátel, kolik je s to jich mít. Chimérou jest člověk, zázrakem, boží přibližností, pln úskoku a lsti.

Jednoho dne jsem už ze zvědavosti a podezření sám sebe nepoznal. Hle, tu jsem se obrátil a zahájil návrat. Hle, tu hořela svíce a ukapávala mi na vlastní lebku. Mým prvním poznáním však bylo: malý a velký, toť pošetilost. Velký

a malý, toť relativismus. Hle, tu vymrštil se můj prst a spálil se o slunce. Hle, tu rozryla rafije věžních hodin půdu ulice. Vy však se domníváte, že cítíte, i jste pociťováni.“

Učinil přestávku, aby si vydrhl ucho, a vrhl pohled do pátého patra čtvrté budovy. Tam z okna trčela Lunetina noha z růžového hedvábů. Na ní seděly dvě okřídlené bytosti, jež sály krev.

A prorok pokračoval:

„Vpravdě není žádná věc taková, jak vypadá. Naopak je posedlá požitkářským duchem a šotkem, který se drží zticha, dokud se naň člověk dívá. Jakmile z něho však stržena maska, promění se a je strašlivý. Po léta jsem nesl břemeno věcí, jež toužily po vysvobození. Až jsem rozpoznal a uzřel jejich dimenzi. I nadzvedla mne vroucnost. Hrozný život! I rozpřáhl jsem paže, na obranu, a vzlétl; letěl jsem nad střechami rovně jako šíp.“

Zde bylo patrné, že prorok, oblouzen šumem vlastních slov, neodpustil si nesplnitelné sliby. Třepotaje s halasem oběma rukama zvedl se, uletěl jakoby zkusmo hodný kus cesty ke Slunci západu, stočil však letovou křivku dolů a několikerymi poskoky pak opět zlehka přistál.

Lůza, která až po pás visela z oken všude kolem tržiště, se ulekla, avšak s nevěřícínou nelibostí, ježto ji ta podívaná zarážela, zavrtěla hlavou, švihla ze všech sil svými solnotrumpetkami a přinesenými kreplampionky a vykřikla: „Zvětšovací sklo! Zvětšovací sklo!“

Rozneslo se totiž, že prorok si takovým sklem na svých pochůzkách občas poslouží, i pochopili nejinak, než že to celé je jen švindl prorokův, který takovým instrumentem zastírá své nekalé triky. Došlo také k intermezzu, když se jedna zvědavá žena, jež se prudce třepetala na vlajkovém stěžni, utrhla a západní víchr ji nad střechami unášel ke Slunci východu. Krom toho: vysoko nad vějíři dam letěl kohout s roztrpeným hřebínkem; to dav nazřel jako jasné znamení marnivosti.

A vskutku vytáhl prorok, otřesený a zastrašený, zvětšovací zrcátko z kapsy. Zrcátko zvící bratru ruské houpačky, jak jsou vidány na jarmarcích. Mimořádně jemně vybroušené sklo, do stříbra vsazené a zdobně upevněné na dlouhé dřevěné rukojeti. V tragické póze podržel zrcadlo vysoko nad sebou, nečekaně vyrazil vzhůru, zrcadlo rozbil, až úlomky zařinčely, a zmizel ve žlutých mořích večera.

Střepy rozdrčeného zázračného zrcadla však pořezaly domy, pořezaly lidi, dobytek, tanečky nad propastmi, zlaté žíly podpor a všechny nevěřící, takže počet ořezaných vzrůstal den ode dne.

Kolotočový koník Johan

Píše se léto 1914. Básnická obec fantastů zavětrí neplechu a pojme rozhodnutí dopravit svého symbolického koníčka Johana do bezpečí. Jak se Johan zprvu vzpírá a pak svolí. Bloudění a překážky pod vedením jistého Benjaminu. Vdálných zemích setkání s náčelníkem Ohňosvitem, z něhož se však vyklube policejní špicl. Váže se k tomu historiologická poznámka o slehnutí policejní psice v Berlíně.

„Jisté je jedno,“ pravil Benjamin, „intelligence je diletantismus. Intelligence nás už neobalamutí. Oni koukají dovnitř, my koukáme ven. Oni jsou jezuiti prospěchu. Inteligentní jako Savonarola, to se už nenosí. Inteligentní jako Manasse, to je to, co jest. Jejich biblí je občanský zákoník.“

„Máš pravdu,“ řekl Jop, „intelligence je podezřelá: důvtip ošumělých reklamních šéfů. Spolek asketů U Ošklivé Stehny vynalezl platonskou ideu. ‚Věc o sobě‘ je dneska čistidlem na boty. Svět je nestydatý a plný epilepsie.“

„To by stačilo,“ pravil Benjamin, „dělá se mi špatně, už jen když slyším o ‚zákonu‘ a o ‚kontrastu‘ a o ‚takže‘ a ‚tudiž‘. Proč by zebru měl být kolibřík? Nenávidím sčítání a ničemnost. Racka, který si na slunci čistí peruť, nechmež býti a neříkejme mu ‚takže‘, trpí tím.“

„Takže,“ pravil Trdlosojka, „dopravme kolotočového koníka Johana do bezpečí a zapějme chvalozpěv na vše bájně.“

„Nevím, nevím,“ pravil Benjamin, „přece jen bychom

měli raději dopravit kolotočového koníka Johana do bezpečí. Existují náznaky, že se chystá něco nekalého.“

Vpravdě se množila znamení, že se chystá něco nekalého. Byla nalezena hlava, ta neukojitelně řvala „Krev! Krev!“ a přes lícní kosti jí rostly petržele. Teploměry byly plné krve a svalové napínače přestaly fungovat. V bankovních domech se diskontovala *Stráž na Rýmu*.

„Tak, tak,“ řekl Trdlosojka, „dopravme kolotočového koníka Johana do bezpečí. Nikdo neví, co může nastat.“

Na nebesky modrém plátu, s velikýma očima, celý smáček, stál kolotočový koník Johan. „Ne, ne,“ řekl Johan, „tady jsem se narodil, tady chci též zemřít.“ To však byla nepravda. Neboť Johanova matka pocházela z Dánska, otec byl Maďar. Přece se však dohodli a ještě téže noci uprchli.

„Parbleu,“ řekl Trdlosojka, „tady má svět konec. Tady je zeď. Tady to nejde dál.“ A opravdu tu stála zeď. Stoupala kolmo k nebi.

„K smíchu,“ řekl Jop, „ztratili jsme spojení. Vydali se tuhle do noci a zapomněli na sebe přivěsit zátěž. Přirozeně se teď vznášíme v luftě.“

„Saperlot,“ řekl Trdlosojka, „tady to zapáchá zatuchlinou. Já dál nejdu. Leží tady rybí hlavy. Činily se tady mořské kočky. Tady došlo k dojení zpěněných kozlů.“

„Čert ví,“ pravil Vraštil, „ani mně se to tu zrovna nezdá. Servou nám s těla šarlatánské košile!“ Prudce se klepal.

„Zastavit stát!“ poručil Benjamin. „Co že tu stojí? Ví-

deňský omnibus? Zelený a se zamřížovanými okny? Co že tu roste? Agáve, vějířovité palmy a tamarindy? Jope, zkontroluj v knize znamení, co že to má představovat!

„Fatální záležitost,“ pravil Trdlosojka, „vídeňský omnibus mezi agávemi. To smrdí. Ví Bůh, kde vězíme.“

„Nesmysl,“ zvolal Benjamin, „kdyby nebyla tma, viděli bychom přesně, co se děje. Ten dryáčník armádní veterinář nám ukázal špatnou cestu.“

„Jasně je,“ pravil Jop, „že stojíme před zdí. Tudy dál cesta nevede. Popenec, rozsviť svítlnu.“ Popenec zakramařil v kapse, vytáhl však jen mohutnou světle modrou varhanní píšťalu. Tu nicméně s sebou nosil.

„Přistupte blíže, pánové,“ ozval se náhle hlas, „ocitli jste se na scestí.“ Byl to náčelník Ohňosvit. „Cože tu tápete v nočních tmách? A v jakém to vyšňoření? Sejměte své celuloidové nosy! Demaskujte se! Známe vás! Co je to za zvonkohry, co tu s sebou nesete?“

„To jsou pleskačky a vozembouchy a šaškovské bičíky, s dovolením.“

„Co je to za dechový nástroj?“

„To je norimberský trychtýř.“

„A co je to za chumáč vaty tuhle na šňůře?“

„To je kolotočový koník Johan, prvotřídně zabalený do vaty.“

„Láryfáry. Co byste dělali s kolotočovým koněm tady v lybijské poušti? Kde jste koně sebrali?“

„Je to v jistém smyslu symbol, pane Ohňosvite. Račte prosím dovolit. Vidíte v nás totiž sterilizovaný klub fantastů Modrý tulipán.“

„Symbol sem, symbol tam. Vy jste koně odepřeli službě v poli. Vaše jméno?“

„To je ale děsný chlap!“ pravil Jop, „Vždyť to je učiněná robinsonáda.“

„Kecy,“ promluvil Trdlosojka, „on je fikce. To má na svědomí tenhle ten Benjamin. Ten si to vymyslí, a my abychom si to slízli ...“ „Velevážený pane Ohňosvite! Vaše konfederované přírodní buršáctví, vaše lektvarové zbarvení, to nám neimponuje. Ani vaše vypůjčená biografová dramatická! Leč slovo na vysvětlenou: My jsme fantastové. My už nevěříme v inteligenci. My jsme se vydali na cestu, abychom toto zvíře, jemuž patří veškerá naše úcta, uchránili před chátrou.“

„Rozumím vám,“ pravil Ohňosvit, „avšak nejsem s to vám pomoci. Nastupte si zde do toho omnibusu. Včetně koně, co ho s sebou máte. Kupředu marš, bez círatů. Naseď!“

V šestinedělí ztěžka ležela psice Rosárka. Světlo světa spatřilo pět mladých policejních psů. Tou dobou byla též v jednom kanále Sprévy ulovena čínská chobotnice. Zvíře donesli na strážnici.

Zánik Tančilův

Jak už jeho jméno napovídá, je Tančil bytost, která tančí a miluje smyslové vjemy. Je to jeden z těch zoufalých typů bez duševní opory, které se nedokáží vzepřít ani nejprchavějšímu dojmu. Vysvětluje se tak jeho smutný konec. Básník to zde vyslovuje s obzvláštním důrazem. Budeme sledovat, jak Tančil krok za krokem podléhá posedlosti a poté hluboké apatii. Až nakonec, po neplodných pokusech pořídit si alibi, propadne oné nábožensky zbarvené paralýze, která ve spojení s výstřednostmi zpečetí jeho naprostou fyzickou a morální záhubu.

Tu náhle pocítil Tančil tlak ve spáncích. Produkční toky, jež mu hrály a halily tělo, odumíraly a visely mu z trupu jako dlouhé šafránové tapety. Jakýsi vítr mu ohýbal ruce a nohy. Jeho záda, skřípavý otočný závit, vystřelila ve spirále k nebi.

Škodolibě se Tančil chopil kamene, který křičel z rohu jedné budovy, a přichystal se slepě na obranu. Bouřlivě jím profičeli modří chlapíci. Světle se zhroutila jistá nebesa. Napříč se uložil vzduchový průduch. Přes nebe přelétl řetězec okřídlených šestinedělek.

Plynárny, pivovary a radniční kupole se jaly otrásat a hučely v brebentění tympánů. Démoni pestrého opeření mu kaňkali na mozek, cuchali ho a škubali. Nad tržištěm, které se potápělo do hvězd, trčel v ohromném srpku zelenkavý trup lodi, jež stála kolmo na vlastní špici.

Tančil si oběma ukazováky vjel do ušní ulity a vyškrábl odtud poslední chatrný zbytek slunce, jenž si do ní zalezl. Propukl apokalyptický lesk. Modří chlapíci zaduli do trum-

pet z mušlí. Stoupali po světelných balustrádách a sestupovali do blýskotu.

Tančila přepadla nevolnost. Dával se falešným Bohem. Rozběhl se s pažemi vysoko vyšvihnutými, svalil se a padl na tvář. Ze zad mu vykřikl hlas. Zavřel oči a pocítil, jak ho tři mocné skoky vymrštily nad město. Ssavé roury srkaly sílu mystických nádob.

Tančil, v salátoidním mešním rouchu, padl na kolena a vycenil zuby k nebi. Domovní průčelí jsou řady hrobů navršené nad sebe. Měděná města na okraji měsíce. Kasemata, jež se za noci komíhají na lodyze létavice. Nalepená kultura oprýskává a trhá se z uhnětenců na cáry. Tančil běsní, postižen tancem svatého Víta. Raz, dva, raz, dva: prostředky k umrtvení těla. „Pankatolictví,“ vykřikl v zaslepení. Založí generální konzulát pro veřejné napadení a jako první tam podá protest. S dramatickostí biografu vysvětluje nutkové fenomény svých výtržností a monománie svého bdělého snění. Uvnitř magnetické láhve víří sem a tam. Hoří v podzemním potrubí kanalizačního systému. Bílým leskem zdobí Tančilo oko krásná jizva.

V košili zbarvené cikcak balancuje na trčící éterické věži. Pronajímá si velký výkyv a ničivě rachotí při vzestupu mezi paprsky imaginárních gigantických kol. Hrozí mu vidiny rychlého rozhodnutí, příčinnivé lebeční kůže, reptající skepse. Se zlomenými plicními laloky vyskočí z ruky šotka.

Opouštějí ho přátelé. „Tančile, Tančile!“ zakrákorá Tančil

z jednoho komína. Zřítí se ze souvislostí. Jako segment jistého slunečního zatmění plachtí nad kosými kupolemi a věžemi opilých měst. Beze spánku a pod peřinkou v kočárku táhnou ho po ulici. Zastiňují ho krajiny zčervenání, smutku, nevěstina blaženství.

Tančil si přitlachává na míru lecjakou dekadenci. Depojuje obsáhlé komplexy úzkosti. Vypilovává si mezi ně zábrany, penězokazovsky přivozuje duševní přeje a pocity. Za noci se schoulí do těla děvky. Úzkostná kůže se mu příkře zvedne za ušima. „Myslíte si snad, vy ubožáci –“ a s pěnou u úst srazí na zem modrý oblak. Vyleze z něho do slunce. Chtěl by mít prožitek. Nepřejícně vyroste tráva a zažene ho zpět do temnot. Nadouvají se závěsy a odplachtí dům. Toť katalepsie záhuby. Šikmo narážejí na asfalt jazyky v rudém dštění šípů.

Olovená Gagny mu musí rozčísnout pěšinku, aby mohl přemýšlet. Pečuje o něho rybí nevěsta Dagny, hrajíc na pravém boku všemi barvami Muzikony. Tančil zabil zpěvníkem strážníka. Vynalezl uměle plovoucí ostrov. Proplétá se prosebnými procesími a uctívá potulného Ježíše. Posvítí si na pohřební ústav, a jak pustí moč, je to kysličník octovitý.

Ale nic mu už nepomůže. Na tyhle turbulence, detonace a radiová pole on nemá. „Kvantita je všechno,“ křičí, „příjice je těžká pohlavní nemoc.“ Vnoří se do koupele z kyseliny solné, aby se zbavil svého opeřeného těla. Co zbude: kuří oko, zlaté brýle, umělý chrup a amulet. A duše: elipsa.

Tančil se hořce usměje: „Originalita je zánět vzduchových bublin. Bolestný a nepravděpodobný. Spáchat vraždu. Vražda je něco, co se nedá popřít. Nikdy, nikdy. Dělat pěkné počasí. Vždy milovat chudé. Boha už máme jako doplněk. To jest pevná půda.“ A foukl Muzikoně do týla. Čímž se rozoblačila.

A on udělal testament. Močovým inkoustem. Jiný neměl. Seděl totiž ve vězení. Proklínal v něm: fantasy, Dagny, kolotočového koníka Johana, svou nebohouslou matku a mnoho jiných lidí. Pak zemřel. Na jedné polévce ze sody vyrostl palmový háj. Nějaký kůň hýbal nohama a nehnul se z místa. Na jednom špitále zavlála smuteční vlajka.

Poznámky

¹ O vous, messeigneurs et mes dames, / qui contemplez ceste peinture, / plaise vous prier pour les âmes / de ceulx qui sont en sepulture (fr.) = Ó dámy a pánové! Vy, / kdož rozjímáte nad malbou, / kéž zní vám ze rtů modlitby / za ty, kdo pod náhrobky jsou.

² Qui hic mixerit aut cacarit / habeat deos inferos et superos iratos. (lat.) = Kdo sem přijde močit či kadit / nechť rozzlobí si bohy nižší i vyšší. (nápis na náhrobku)

³ Sedet at dexteris meis. (lat.) = Sedí mi po pravici.

⁴ In Germano panta rei (lat.) = v germánském (jazyce či národě) vše je v pohybu

⁵ Mea res agitur. (lat.) = Jedná v mé věci.

⁶ Chaque confrère une blague, et la totalité des blagues: humanité. (fr.) = Každý z kolegů žvást, a úhrn žvástů: humanita.

⁷ Requiescat in pace. (lat.) = Nechť odpočívá v pokoji.

⁸ Cui bono? (lat.) = Komu ku prospěchu?

⁹ Benedicat te Tenderendam, dominus, et custodiat te ab omnibus insidiis diaboli. (lat.) = Nechť ti, Tenderendo, požehná Hospodin a ochrání tě ode všech úkladů ďábla.

¹⁰ O Huelsenbeck, o Huelsenbeck, quelle fleur tenez-vous dans le bec? (fr.) = Ó Huelsenbecku, který květ držíte v zobáku?

¹¹ sedia gestatoria (lat.) = „přenosná židle“, papežský přenosný trůn

¹² In nomine patris et filii et spiritus sancti. (lat.) = Ve jménu Otce a Syna a Ducha svatého.

¹³ In gremio matris sedet sapientia patris. (lat.) = V lůně matky sedí moudrost otce.

¹⁴ Procul recedant somnia / Et noctium phantasmata, / Hostemque nostrum conprime... (lat.) = Zabraň všem nemocným snům, / nočním můrám a hrůzám, / a zažeň nám nepřítele... (latinský zpěv neznámého autora)

Hugo Ball

Tenderenda fantasta

Z německého originálu *Tenderenda der Phantast*
vydaného nakladatelstvím Verlag der Arche v Curychu roku 1967
přeložila Věra Koubová
Odpovědný redaktor Petr Janus
Grafická úprava OFICINA
Obálka OFICINA
Sazba JT
Vydalo nakladatelství RUBATO v Praze roku 2016
Vytiskla TISKÁRNA PROTISK, s. r. o., České Budějovice
První vydání
ISBN 978-80-87705-48-3

RUBATO
Sarajevská 8, 120 00 Praha 2
www.rubato.cz
studio@rubato.cz